

המלווה יוש הלוי מספר על 4 ימים בהם שלושה מהמלווים בסליק אחד באניה

נמצא מי שציין את הסמליות שבמצבו: ביי טוי לשמחתם של עבדים, שיצאו לחירות ב־ דרכם לארץ הנבחרת. ומאוחר יותר כתב מויש פרלמן, (שגלווה למסעה של „תיאודור הר־ צל“, ככתב השבועון הבריטי אילוסטרייטד): „יהודים בשנת 2947, בעוד אלף שנה, יהונו אולי את חג הפסח שלהם בתוספת אפוס חדש לסיפור יציאת מצרים — האפוס של מסעות חשאיים מופלאים אלה לארץ־ישראל, מסעות שארית הפליטה היהודית מאירופה, אחרי מל־ חמת הפולם השניה“.

בעוד המעפילים חוגגים — היינו אנו, ה־ מלווים, טרודים בבעיות מסוג שונה לחלוטין. בנוסף למלאכת הארגון הסבוכה של חיי ה־ יום־יום באניה עסקנו בתמרוני התחמקות ש־ נים מעינו הבולשת של הצי הבריטי. מפעם

תעטים מבין 2640 המע־ פילים, שמילאו ברחי־ סות את סיפונייה ומחס־ ניה של האניה תיאודור הרצל, נתנו את דעתם לעובדיה, כי חג הפסח ממשמש ו־ בא, וכי הם עתידים לחגוג אותו בלב־ים, בדרכם לארץ־ישראל. גם אנו, ששת המלווים הארצישרא־ לינו, לא התפנינו לחשוב על הפ־ סח, אלא רק במועד מאוחר יותר. אמנם, במלאי המזון, שהוכן בא־ ניה לקראת מסעה הארוך, נכללה כמות נכבדה של מצות, אך אלו — יותר משנועד להן תפקיד מסור־ תי־דתי — היו אמורות לפתור בע־ ייה של מחסור בלחם; שכך, באותם הימים, לא ניתן להוציא מצרפת לחם בכמויות גדולות, בהיותו מי־ צריך יקר המציאות.

מרגע הפלגתה של „תיאודור הרצל“, מנמל סט שבדרום־צרפת (ב־2 באפריל 1947, ב־ 06.45 בבוקר) היינו עמוסים עד לעייפה בבי עיות ועסוקים עד מעל לראש. אף המנוסים שבינינו — כמו מוקה לימון, מפקד האניה — לא היו רגילים למספר כה רב של מעפילים; עד אז נהגנו לטפל במאות — ולא באלפים וכאן הוטלה על שכמנו אחריות כבדה לשל־ מם, לבריאותם ולסיפוק צרכיהם של המונים, בתנאי מסע קשים מנשוא. הצפיפות באניה ה־ נרשנה והקטנה־יחסית (בעלת קיבולת של 3000 טונות) לא איפשרה ממילא כל מחשבה לגבי קיום טקסים מסורתיים וחברתיים כלש־ הם. במשך כל שעות היום, ללא הפוגה, רח־ שה האניה כחוררת ונאלצנו להציב סדרנים במעברים ובפתחי המדרגות שהובילו אל ה־ סיפונים, כדי לווסת את התנועה הרבה. בלי זרף היו אנשים מבקשים לצאת מתוך מדורי המגורים הצפופים, כדי להתאוורר על הסי־ פון, והסדרנים השתדלו לכונן את התנועה כך, שבצד ימין של המדרגות יורמו המעפילים ה־ עולים ובצד שמאל — היורדים, על מנת למ־ נוע היווצרות פקקים.

ליל הסדר חל בליל שבת, בערוב היום הש־ לישי של מסענו. מרבית המעפילים, שלא היו שומרי מסורת, לא ידעו כלל שנכנס חג הפ־ סח. אולם חברי הקבוצות הדתיות שביניהם עשו כמיטב יכלתם לקיים את הסדר. מתוך תרמילים נשלפו כמה בקבוקי יין, ואותם חיל־ קו לכל קבוצה, שרצתה לערוך סדר. הגדות כמעט ולא היו ואף מקום לערוך בו סדר כי הלכתו לא היה — ובוודאי שלא ניתן לשבת מסובין על דרגשים, הבנויים בשלוש קומות, בגובה של חצי מטר כל־אחת. לעריכת הסדר התרכזו איפוא בשכיבה על מספר דרגשים — אכלו מצה, שתו קצת יין ואמרו את ההגדה לפי הויכרון. לאחר־מכן עלו אל הסיפון כדי לשיר ולרקוד עד שעת לילה מאוחרת.

מראה רגיל על סיפונה של „תיאודור הרצל“, תחת השמיים הבהירים וקרני השמש החמימות של אפריל בים התיכון

שידרנו לארץ שאלה באלהוט, שאמרה: „מהרצל — האם יכולים ארבעה מלווים לה" תחבא באניה?"
 התשובה שקיבלנו היתה: „מארגן — הכינו מקום-סתר בספינה והסתירו מספר אנשים, עד שיעלו אנשינו לנקות את הספינה. על האנ- שים להצטייד באוכל ובמים ליומיים ובמסטי- כות גאו. הודיעו לנו את מקום המנובוא."

הגולל נסחם עלי

המקום שבהרנו התאים למיסתור, היות וי- רדו אליו לעתים רחוקות בלבד. פתח-הכניסה למיכל היה סמוך לארגו שרשרות העוגן. היה זה מעין חור דמוי ביצה ברצפה ועליו מכסה- מתכת מחודק בברגים. סולם ברזל צר הוליד מן הפתח אל תוך המיכל. לאורך הדפנות היו צמודים לוחות פלדה בולטים, שרוחבם כשי- בעים ס"מ. על אחד הלוחות הללו פרישנו שמיכות צמר, והצבנו כד עם מי שתיה, פנס בעל סוללה חשמלית, שני קרטונים מלאים

נתברר, כי המחיצות המפרידות בין מיכלי ה- מים השונים הינן רקובות וכי המיכלים שהיו אמורים להיות נפרדים זה מזה הפכו למיכל אחד. לא היתה, איפוא, כל אפשרות למלא מי- ים במקום המים המתוקים שנשאבו לשתיה וככל שירדה כמות המים במיכלים — שובש איוון האניה והטייתה הלכה וגברה.

למרבה המזל לא הגיעה ההטייה לנקודה ה- קריטית, בה עלולה האניה להתהפך. בסוף ה- מסע, סמוך לחופי הארץ, הורה מפקדנו, מו- קה, למלא את כל המיכלים במי-ים, כדי לה- חזיר את האיוון לאניה. הדבר נעשה, בהתח- שב באפשרות של תפיסת האניה וניהול מא- בק אלים עם הבריטים. היה חשוב להכניס, שבזמן ההתנגדות תהיה האניה יציבה ומא- ונת ככל האפשר. עם זאת ביקש מוקה מה- מכונאי הספרדי, לא למלא במי-ים מיכל קו- מי מסויים, בהתחית חרטום האניה, שנועד ל- שמש כ„סליק" — מקום מיסתור למלווים, ל- מקרה שהאניה תיתפס.

וכאן המקום לספר, כי עוד בתחילת המסע,

לפעם היינו מבחינים במשחתת העוקבת אח- רינו מרחוק — ומאוחר יותר, משקרבונו לחו- פי הארץ, כבר שימשנו מטרה למטוסי-סיוור שערכו תצפיות מעלינו, אחת לכמה שעות. תמרונינו היו כרוכים במתן אות אזהרה, שעם הישמעו, חייבים היו כל המפעילים לפנות כ- הרף עין את הסיפונים. כדי לשוות לאניה תד- מית של ספינת-משא- תמימה. למעשה, היה דבר זה מנוהך ומיותר, שכן לא היתה כל אפ- שרות להטעות את הבריטים. נוסף לכך נט- תה ה„תיאודור הרצל" על צדה באופן בר- לט, בגלל תקלה טכנית, שלא הובאה בחש- בון מראש.

מסתבר, שבתחילת האניה היו מיכלי מים גדולים, שנועדו לאיוון האניה על-ידי מילר- יים במי-ים. אולם לצורך המסע עם המעפיי- לים מילאנו מיכלים אלה במי שתייה והם הל- כו והתרוקנו ככל שנמשכה הנסיעה. אומנם, התכנית המקורית היתה, שכאשר יתרוקן מי- כל אחד נמי שתייה ימלאו אותו במי-ים, בכ- די לשמור על איוון האניה, אולם, לרוע המזל

שקים בפינה רמו לך, כי הכל בסדר והצביע כלפי מטה. הוא עזר לי לפנות את המעבר אל ה"סליק" ולהרים את מכסה המתכת הכבד. שילשתי את עצמי דרך החור הפעור וירדתי אט-אט בשלבי סולם הברזל. שקעתי בתוך אפילה סמיכה ואטומה — והאיש מלמעלה סתם עלי את הגולל. גיששתי בעיוורון מוחלט לאורך קיר הפלדה הקר והלחתי ידעתי, כי מתחתיו נמצאים מים ונוהרתי שלא למעוד ולצנח לתוכם.

"מוקה?" לחשתי בקול צרוד לעבר החשיכה.

"אני כאן... הדהד קולו מאי-שם. חלתי על ברכי וידי בכיוון הקול, עד שחשתי, כי הגעתי אל שמיכת צמר. היא הייתה כולה ספוגה במים. ידו של מוקה תפסה אותי באפלה והוא כיוון אותי לשבת לצדו על לוח הפלדה הצר, כשרגלינו תלויות מעל לתהום. דיווחתי לו על כל מה ששמעתי למעלה, בטרם בואי, והוא מצידו תיאר לי את מצב ה"סליק". נסתבר, כי הפנס החשמלי שהוצף במים — הוצא מכלל שימוש. הוא הדין לגבי מירי השתיחה שהכינונו; הם נמהלו במים המ"לוחים. חבילות המצות — פשוט בעלמו; ורק קופסאות השימורים, שהיו בקרטונים גוהרו לפליטה.

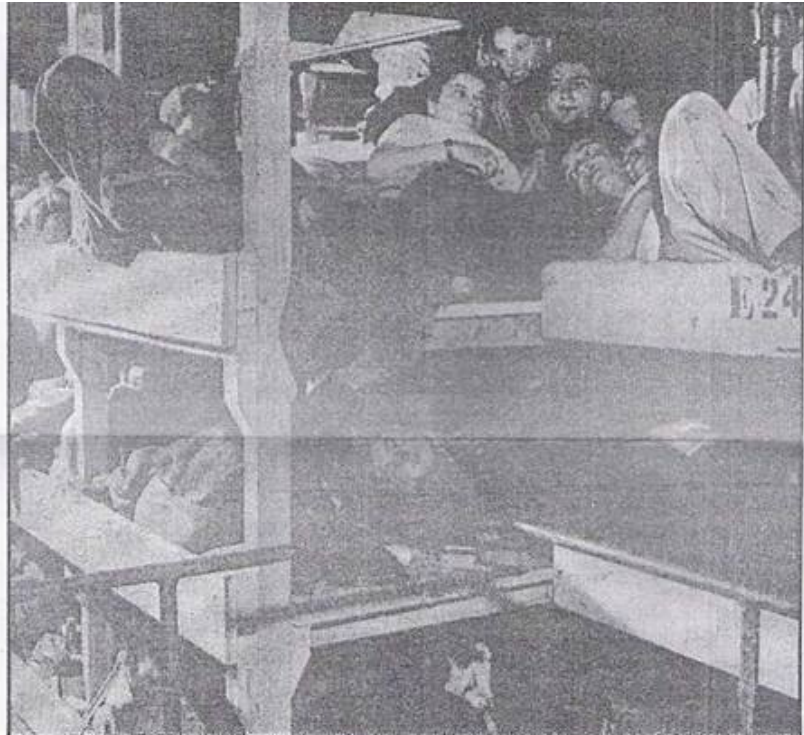
"אין לדעת כמה זמן נישאר כאן במחבוא", אמר מוקה. "אך ברור שנצטרך להתרגל לחיות בלי אור — ובלי לחם ומים".

שורה של הכתמות

למרה המול ענד מוקה על פרק ידו ששון בעל מחוגי זרזון נוצצים. החלטנו, כי אחד מאתנו חייב להישאר ער — אחרת נאבד את חשבון הזמן באפילה (למעשה, לא היה יסוד לחשש מעין זה: אחת לכמה שעות היינו חשים, כי הקיבה מתכווצת מרעב ולפי זה ידענו, פחות או יותר את זמני הארוחות). כעבור שעות אחדות נפתח לפתע המכסה — ומישו החל לרדת בכבדות בסולם הברזל. היה זה עוד מלווה ישראלי שהצטרף אלינו — קיבוצניק חסון ובריא ושמו צולו (קיצור מב-צלאל) פלדמן — מעתה הצטופפנו שלושה על גבי המישטח שרוחבו, כאמור, היה כש-בעים ס"מ. אך למרות הדוחק הרב, שמחנו לבואו של צולו; שכן, נוסף לתשעים הק"לוגרים של גופו הבוא עמו משוהו יקר. מפו — קופסת גפרורים מלאה למחצה.

הצחנו גפרור — ולמריבה ההפתעה גילינו חבילת מצות צפה. לה על פני המים שהגיעו עד מחצית המיכל. שליית החבילה מן המים היה מיבצע אקרובטי ראוי לציון, שעלה לנו במאמצים, בסיוכו רב וכמעט בכל מלאי הגפרורים. התברר, כי חבילת המצות ספגה מי מלח מכל צדדיה — אך העובדה שעדיין צפה על פני המים לימדה, כי במרכז זה של החבילה, לפחות, נותר כעין כדור יבש.

בעזרת אולר שהיה בכיסי פתחנו קופסת שימורים וגילינו, כי היו אלה סרדינים (או שפרוטים) מלוחים וחריפים בצורה יוצאת-מן-הכלל. אין ספק, כי בכל מצב אחר אולי היינו מברכים על טעמם המפולפל והפיקנטי של

דרגשי המגורים בבטן האניה עמוסים במפעילים, — בכל שעות היום והלילה

בוש אזרחי, החל לשוטט ולחפש את ה"מנהיגים".

בשלב זה החלטתי אף אני לחפש אחר חברי המלווים — ולו בכדי לתוהרים מפני המחפשים. התחזיתי כמי שחש ברע (לא היה עלי להתאמץ הרבה) ונשענתי על כתפה של חר-בשת — וכך, מתנדנדים וכושלים, על הסיפון החלקלק, עשינו את דרכנו לעבר המרפאה שהיחה על גשר הפיקוד.

קריאת שמחה באפילה

רופא האניה (ד"ר שמעון וייס, פליט מהז'נגריה כבן 52), שהכירני מייד, "טיפל" בי בנאמנות וחבש את ראשי בתחבושת גדולה. תוך כדי חבישה גילה לי, כי מוקה ירד אל ה"סליק" (מאור יותר התברר, כי אחד המ"לוחים גילה, שבשעת הקרב ירדו המים במי-כל הקדמי עד מתחת ללוח-הפלדה שיועד לשמש כדרגש למסתתרים. נשענתי שוב על כתפה הרכה של החובשת שלי והוריתי לה להובילני לכיוון החרטום.

נכנסתי אל בין תאי המגורים של הצוות, שהיו ממוקמים בחלק הקדמי של האניה. ירי דתי לקומה התחתונה, שבה נמצא ארגון שרשרות העוגנים. המקום היה הפוך ומבולגן; שקעות חבלים כבדות, תגורות הצלה וחלקי ציוד שונים פוזרו בערבוביה על הרצפה, כשהם מכסים ומסתירים את הפתח של מיכל ה"סליק". אחד המפעילים, שרביץ על ערימת

בקופסאות שימורים, שתי חבילות מצות ובדים להחלפה.

לקראת סיום המסע ארעה תקלה: המכונאי הספרדי טעה ומילא במי-ים גם את המיכל הקדמי שיועד למחבוא — כתוצאה מכך הוצף ה"סליק" וכל הציוד והמוזון גרטבו ויצאו מכלל שימוש. בצער רב נאלצנו להדיע לארץ, כי עניין ה"סליק" מתבטל.

בערב ה-13 באפריל 1947 נלכדה אנית המפעילים, "תיאודור הרצל" על-ידי משחתות הצי הבריטי; במרחק של קילומטרים ספורים מול חופה של תל-אביב.

לא אתארי את הקרב העז, שהתחולל במשך שלוש שעות בין מגיני האניה לבין חוליות ההשתלטות של הצי הבריטי. אסתפק בציון העובדה, כי בשלב שבו נכנעו המפעילים כבר היו בצדנו שני הרוגים ועשרות פצועים מיריות ה"סליק" הבריטיים. אחד הפצועים נפטר למחרת —

השעה היתה קרובה לחצות. והסיפון מולו דמה לשדה קטל: הכל הרוס ומנופץ; פה ושם נראים חובשים, עטורי סרטי-מגן-דוד אדום, מוליכים-גוררים מפיל פצוע, או מע-פילה שחשה ברע; ואילו יתר המפעילים המ"כים, הדחויים וצרובי העיניים, כלואים בבטן האניה, כשעל הפתחים שומרים וקיפים ברי-טיים חמושים בתת-מקלעים ובאלות מסומרות. אנשי הצי הבריטיים עסקו בנסיגות לה-פעיל מחדש את מנוע האניה שחובל הוצא מכלל שימוש וחלק מהם, בליווי בלשים בל-

**במחבוא אפל,
בתוך מיכלי מים של
אוניית המעפילים
"תיאודור הרצל" חגגו
את הפסח - סמוך
לחופי הארץ
באפריל 1947**

הדגים הללו — אך כאן, במעמקי ה"סליק"
האפל, רטובים ומכוצים על מישטת-פלדה
קשה וצר ובלי מי שתיה להרוות הצימאון,
לא נותר לנו אלא להפליט קללות הריפות
(כטעמם של השפרוטים) — ולאכול ממה
שיש. געורנו במצה ששוליה רטובים מסביב
(לא בעייה: אתה מקלף את השוליים הרטובים
ביום ובדרך נותר עיגול-מצה פריך ויבש, למי-
הדריין).

כאילו כדי לנחמנו על כל אלה — באה
התגלית הבאה: בקרטון השימורים השני,
שהיה עמנו, היו פחיות עגולות, שעם טלטולן
נשמע מתוכן שקשוק של נוזל. התפללנו
בלבנו, לבל נגלה, כי אריה וייצמן, הגיינדי
(מלווה ישראלי נוסף, שהיה אתראי על חלון-
קת המזון באניה) צייד את הסליק גם בקר-
פסאות של... זיתים בחומץ. מוקה תקע את
להב האולר במכסה הפחית, לרגע-שררה דמ-
מה ואחר בקעה מתוך האפילה קריאת שמחה:
נתבשרנו, כי ברשותנו כשני תריסרי קופסאות
אננס, עם סירופ מתוק-סמיך.

ארבעה ימים ולילות שהינו בתוך ה"סליק",
מינותקים כמעט לחלוטין מן העולם החיצוני.
כמעט — משום שרק קולות עמומים הגיעו
אלינו מבחוץ. במשך שעות ארוכות שמענו
נקישות וגרירות ויכולנו לשער, כי מגסים
לקשור את האנייה למשחתת ולגררה לחיפה.
לאחר-מכן, במשך יממה רצופה, כמעט,
שמענו חבטות קצובות מכיוון הסיפון הת-
קשינו למצוא לכך הסבר, רק כעבור ימים
סיפרו לנו, כי המעפילים, רקדו הורה במעג-
לים, בלי הפוגות, תוך ריקעות הזקות ברגליהם
אל לוחות הסיפון.

מדי כמה שעות היה התורן-הער שבין
"לולשתנו מעיר את חבריו ובגישושים באפילה
היינו מכינים ארוחה; ותמיד אותו התפריט:
שפרוטים עם מצה רטובת-שוליים ולקינזה —
פרוסת אננס עם מיץ דביק ומתוק.

בסופו של דבר היינו עדי שמיעה לקרב
שהתחולל מעל לראשינו, כאשר העבירו הב-
ריטים את המעפילים בכוח אל אניית גירוש,
שהובילה אותם למחנות המעצר בקפריסין.
באניה נשתררה דממת מוות — והבינונו
כי הכל תם ונשלם.

ב-17 באפריל, סמוך לשעת הצהריים שמ-
ענו מעלינו נקישות וקול מזמר בעברית ב-
צורה מופגנת. מוקה התלית, כי הגיעה השעה
לצאת מן המחבוא. הוא טיפס על סולם הבר-
זל והדף כלפי מעלה את מכסה המתכת. פועל
נקיון יהודי חיפאי, שעמד שם — הופתע לר-
אות את הראש המבצבץ לפתע מתוך הרצפה
ואץ לסייע בחילוצנו.

כעבור שעות ספורות, כבר היינו איש בבי-
תו; צולו — בקיבוץ שלו; מוקה ואני —
בבתי הורינו בתל-אביב. כעבור זמן סיפר לי
מוקה, כי בבואו הביתה הכינה לו אמו הפי-
תעה: צלוחית מלאה לפתן אננס... היא נדי-
המה, כאשר דחה מוקה את הלפתן בשאט-
נפש; והרי תמיד אהב את זה כל-כך!

גורלי לא שפר משלו: אמי הטובה, שקיי-
ווחתה, כי אהיה בבית בתקופת חג הפסח, דא-
גה שיהיה בבית מלאי מספיק של מצות. הב-
נתי לרוחה, כאשר אמרה, כי חבל יהיה
להשליך מצות טובות ולבובו כסף על-ידי
כך. המשכתי, איפוא, בכרסום מצות.

ממש מפתיע כמה חודשים עשוי להתמשך
חיסולה של חבילת מצות רגילה — וביחוד
כששוליה אינם ספוגים במיים.

צילם אריק אורבך

כתבי השבועון הבריטי אילוסטרייטד, ש-
נלוו למסעה של "תיאודור הרצל" —
העתונאי מויש פרלמן והצלם אריק אור-
בך — הסתירו את רשימותיהם והפילמים
באניה — וכך הוכרחה הכתבה לאנגליה
ופורסמה כעבור חודש.